

Nr 505.

Av herr **Håstad m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 272, angående vissa anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m.*

En av de största vinningarna med den av Kungl. Maj:st framlagda propositionen om vissa anslag till universiteten och den medicinska undervisningen är förslaget om införande av doktorand- och licentandstipendier vid statsuniversitet och högskolor. Därigenom skapas möjligheter på ett helt annat och effektivare sätt än tidigare att hjälpa fram begåvade studerande till högre vetenskaplig utbildning utan att de skola nödgas ikläda sig en tyngande skuldsättning. Därigenom erhålles med andra ord en ökad garanti för att det i första hand just blir de för högre teoretiska studier mest lämpade, som fortsätta för att avlägga högre examina. Ur samhällets synpunkt måste det vara av stort värde att de utpräglade begåvningarna på detta vis tillvaratagas. För vetenskapen blir det en stor förmån, att flera än som hittills varit fallet kunna bedriva sina fortsatta akademiska studier utan att samtidigt tvingas till ett för studierna oftast hinderligt och oförmånligt förvärvsarbete. Det är också mycket tacknämligt att departementschefen i propositionen inte blott givit sin principiella anslutning till vad utredningarna begärt utan för sin del också i det allra närmaste oförändrat accepterat det antal stipendier, som utredningarna och remissmyndigheterna föreslagit. Inte minst betydelsefullt är att departementschefen ansett sig redan nu kunna föreslå, att statsmedel måtte anvisas även till Stockholms och Göteborgs fria högskolor för att doktorand- och licentandstipendier skola kunna utdelas även där i ungefär samma proportioner som vid statsuniversiteten.

I ett hänseende vilja undertecknade åtminstone såsom en övergångsform föreslå en ändring rörande principerna för utdelningen av ifrågavarande stipendier.

Departementschefen har inte gjort någon annan uppdelning av stipendierna än på fakulteter resp. sektioner. I övrigt skall det, efter de närmare föreskrifter som vederbörligen utfärdas, ankomma på de olika lärosätenas lärarkollegier att tillsätta stipendier. Departementschefen har med hänsyn till pågående utredning inte heller ansett sig nu kunna förordna socialvetenskapliga forskningskommitténs förslag att de samhällsvetenskapliga studiegrupperna vid resp. universitet eller högskolor skulle svara för stipendieutdelningen för de samhällsvetenskapliga ämnena.

För att här i första hand beakta de samhällsvetenskapliga ämnenas intressen vilja vi erinra om att den socialvetenskapliga forskningskommittén föreslog,

att ett visst antal doktorand- och licentandstipendier skulle ställas till dessa ämnens förfogande; antalet fixerades i kommitténs betänkande till 9 resp. 9 för Uppsala och Lunds universitet samt Stockholms högskola och 5 resp. 5 för Göteborgs högskola. Även om det icke direkt utsades är det alldeles tydligt att till grund för kommitténs förslag låg en beräkning, enligt vilken de tre största och för närvarande mest frekventerade ämnena nationalekonomi, statskunskap och statistik vid vart och ett av de tre förstnämnda lärosätena skäligen borde erhålla 2 doktorand- och 2 licentandstipendier; samtidigt borde givetvis även övriga samhällsvetenskaper i mån av sökande alltid tillförsäkras minst ett stipendium av vardera slaget. I propositionen uttalar departementschefen, att han förutsätter ett stipendium för högre samhällsvetenskapliga studier i första hand förbehålles den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen, även om dess lärare ej ensamma få rätt att tillsätta stipendiaterna. Till grund för universitetsberedningens liksom för departementschefens förslag rörande antalet stipendier per fakultet resp. sektion ligga självklart också vissa liknande genomsnittliga beräkningar av stipendiebehovet inom olika discipliner.

I anslutning härtill synes det oss vara både skäligt och ändamålsenligt att varje ämnes speciella behov av stipendier vid utdelningen särskilt beaktas. Det förekommer helt visst inom många centrala ämnen, att för tillfället endast en eller också ingen alls doktorand- eller stipendieberättigad doktorand finnes, medan antalet licentander kan uppgå till ett tiotal eller mera, varav de flesta kunna vara i hög grad kvalificerade för licentandstipendium. Delvis kan anhopningen av licentander bero på att många till följd av de stegrade levnads-kostnaderna och av fruktan för allt för stora studieskulder måst söka sig förvärvsarbete och därigenom dra ut på studietiden. I ett dylikt fall torde vederbörande ämne inte kunna påräkna mera än vad som skulle kunna kallas dess andel i vederbörande fakultets (sektions) totala antal licentandstipendier eller, om det rör sig om den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen, dennas sammanlagda antal licentandstipendier. Det synes emellertid icke rationellt, om det stipendiestöd, som ett ämne kan få, göres beroende av sådana tillfälliga faktorer som en temporär anhopning av de högre studerande till ett visst stadium av studierna. Starka skäl tala i stället för att ämnets stipendiebehov betraktas som en enhet, oberoende av om hur de högre studerande äro fördelade på studier för licentiatexamen och för doktorsgrad, och att stipendiebeloppen fördelas av vederbörande lärarkollegium med beaktande härav. Fördenskull borde i de fall, då ingen eller endast en stipendieberättigad doktorand finns men antalet kvalificerade licentander är stort, doktorandstipendierna kunna klyvas i två licentandstipendier och alltefter behov tilldelas licentander i ämnet. De senare skulle dock, om de emottaga ett halvt doktorandstipendium, vara skyldiga att inom viss föreskriven tid avstå från detta, om en licentand sedermera avlagt licentiatexamen och ansökt om doktorandstipendium.

Vad som här anförts med avseende främst på de samhällsvetenskapliga disci-

plinerna torde även ha tillämpning på åtskilliga andra centrala ämnen. Åtminstone under en övergångstid av tre år, innan en anpassning skett, föreligger det ett behov av att stipendieföreskrifterna modifieras i ovan angiven riktning, så att varje viktigare ämnes behov av stipendier göres till föremål för särskilt beaktande. Härigenom kan största möjliga rättvisa mellan ämnena inbördes skipas. Riksdagen bör därför enligt vår mening nu uttala, att Kungl. Maj:t vid utfärdande av vederbörlig stipendieförfattning måtte införa de föreskrifter om möjligheten att dela upp doktorandstipendier i tvenne licentiandstipendier, som enligt vad vi ovan framhållit äro påkallade.

Med hänvisning till ovanstående hemställa vi,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 272 angående anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. ville uttala, att Kungl. Maj:t vid utfärdandet av närmare föreskrifter rörande doktorand- och licentiandstipendier måtte införa ett medgivande att doktorandstipendier må få uppdelas i två licentiandstipendier i särskilda fall på sätt som angivits i motionen.

Stockholm den 7 juni 1947.

Elis Håstad.

Ruth Gustafson.

Edvin Jacobsson
i Igelsbo.
